

Πλατεία Ομοιοίας. Μια ανάγνωση

Γωγώ Παντουβάκη - 29/06/2020

Γωγώ Παντουβάκη, αρχιτέκτων ΕΜΠ, υποψήφια διδάκτωρ ΔΠΘ

Πλατεία Ομοιοίας. Μια ανάγνωση (από το λεξικό): **πλατεία** < ουσιαστικοποιημένο θηλυκό του επιθέτου: πλατύς

πλατεία θηλυκό 1. επίπεδος, διαμορφωμένος χώρος μέσα σε κατοικημένη περιοχή, που περιβάλλεται από κτίρια ή και δρόμους.

Η πλατεία αποτελεί βασικό συστατικό του σύγχρονου αστικού ιστού. Είναι ένας ανοιχτός εξωτερικός χώρος, που λειτουργεί συνεκτικά στην πόλη. Καλλιεργεί την αντίληψη και την αίσθηση θέσης και προοπτικής, δημιουργώντας έτσι έναν συνολικό χαρακτήρα, μοναδικό, σε οποιοδήποτε συγκεκριμένο τμήμα της πόλης.

Όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, αποτελεί, εξελικτικά, εννοιολογική και λειτουργική έκφραση της

αρχαίας ελληνικής αγοράς και του ρωμαϊκού φόρουμ, συνοψίζοντας τις έννοιες του τελετουργικού κέντρου, του δημόσιου χώρου συνάντησης και της αγοράς ή πολιτικού κέντρου μέσω ενός κεντρικά σχεδιασμένου χώρου.

Στον μεσογειακό και ιδιαίτερα στον ελληνικό πολιτισμό, η πλατεία ήταν και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανάπτυξη και τη ζωή ενός οικισμού. Είναι το σημείο, ο άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η ζωή της κοινότητας, είναι το δοχείο-σύμβολο αυτής ακριβώς της ζωής.

Η πλατεία δεν είναι όμως μόνο ο αρχιτεκτονικός χώρος που χαρακτηρίζει πόλεις και χωριά, αλλά ένα υπαίθριο, αστικό σαλόνι, απόλυτη έκφραση της ταυτότητάς της. Είναι το σημείο κάθε πόλης, όπου η ιστορία, η αρχιτεκτονική και οι κοινωνικές σχέσεις γίνονται ένα. Πλατεία σημαίνει καθημερινή ζωή.

1934. Φωτο Hjalmar Larsen

Προσπαθώντας να διαβάσει κανείς τη νέα πλατεία όπως διαμορφώθηκε στην Ομόνοια, με αυτούς τους όρους, μένει αμήχανος.

Ας θυμηθούμε τις μορφές που έχει λάβει μέσα στην ιστορία της ανάπτυξης της πόλης. Το σημείο χωροθέτησής της δεν έχει προκύψει τυχαία στην ανάπτυξη της Αθήνας δημιουργώντας απλώς μία τοπική διαπλάτυνση. Αντιθέτως, σημάνθηκε από τα πρώτα πολεοδομικά σχέδια των Κλεάνθη-Σάουμπερτ, αλλά και -το πιο κοντινό στη σημερινή λειτουργική εφαρμογή- σχέδιο Φον Κλέντζε, ως κορυφή του κεντρικού αστικού τριγώνου (ως κέντρο των ανακτόρων στην πρώτη περίπτωση, κορυφή του εμπορικού τριγώνου στην δεύτερη).

1898-1900

Αποτέλεσε, σε όλο τον 20ό αιώνα και στις διαφορετικές φάσεις ανάπτυξης της πόλης, το λειτουργικό επίκεντρο, κόμβο διασύνδεσης με τα δυτικά προάστια και κορυφή του άξονα που ενώνει το διοικητικό κέντρο (δημαρχείο) με το ιστορικό παρελθόν (Ακρόπολη). Εγγράφηκε επίσης στο συλλογικό υποσυνείδητο ως τόπος πανηγυρισμών και κεφιού.

Λειτουργήσε από την αρχή ακολουθώντας και εκφράζοντας τη ζωή που την περιέβαλλε. Στις αρχές του 20ού αιώνα ήταν τόπος περιπάτου για τους κατοίκους της περιοχής, με πατημένο χώμα, δέντρα και καθίσματα. Ήταν πάντα κόμβος σύνδεσης με τους πανάρχαιους προαστιακούς οικισμούς (όπως των Αχαρνών), και επομένως, όπως ήταν φυσικό, έγινε κόμβος και του υπόγειου σιδηροδρομικού δικτύου στις αρχές του '30.

1121.- ΑΘΗΝΑΙ Πλατεία 'Ομονοίας
ATHÈNES Place de la Concorde

*Εκδόσεις <ΔΕΛΤΑ> *Αθήναι

1930

Με τη συνεχή ανάπτυξη της περιοχής, που μεταλλάσσεται παράλληλα με την ανάπτυξη της πόλης βαθμιαία από περιοχή κατοικίας σε επαγγελματικό-εμπορικό κέντρο, η πλατεία ακολουθούσε και εξέφραζε σε κάθε χρονική στιγμή την εξέλιξη αυτή.

1959-60

Θεωρούμε ότι αυτή η λειτουργία -η έκφραση δηλαδή στο χνάρι του σχεδιασμού μιας πλατείας της αντιληπτής πραγματικότητας που την περιβάλλει- βρήκε την ιδανική έκφρασή της στη μοντέρνα εικόνα του τέλους της δεκαετίας '50. Απεικόνισε σε μία κομβική χρονική στιγμή, με τόλμη και καθαρότητα, το πέρασμα από τον ρομαντικό νεοκλασικισμό του 19ου αιώνα στη μοντέρνα εποχή.

Γιώργος Ζογγολόπουλος- Διαμόρφωση πλατείας Ομοουσίας - 1960. Φωτο: Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Σχεδιάστηκε με όραμα και ευρεία αντίληψη για την τέχνη, την αρχιτεκτονική, τον χώρο και την πόλη, εκφράζοντας τις αρχές του μοντέρνου κινήματος και του Μπαουχάους από τον Γιώργο Ζογγολόπουλο.

Στην πρότασή του, ένα μινιμαλιστικό εξάγωνο συντριβάνι με ένα εγγεγραμμένο πεντάγωνο που σκόπευε τους περιμετρικούς κυκλοφοριακούς άξονες, συνέδεσε τη λιτότητα της αρχαίας Αθήνας με την αισθητική του μοντέρνου κινήματος, την ποιητική της γλυπτικής με τη γεωμετρική αφαίρεση, το παιχνίδι ανάμεσα στο Αθηναϊκό φως και το κινούμενο νερό -με το οποίο δημιουργεί μελετημένα γλυπτά (επιφάνειες, ασπίδες ή στήλες)-, με σεβασμό στο ανθρώπινο μέτρο και την κλίμακα.

Αποψη από ψηλά της πλατείας Ομονοίας, από το λεύκωμα ΑΘΗΝΑΙ 1961, ΤΕΕ.

Η συνέχεια, δεν ήταν εξίσου επιτυχής: Το συντριβάνι απέκτησε τον δρομέα τού Κώστα Βαρώτσου, έπειτα το νερό εξαφανίστηκε, η πλατεία χωρίστηκε στα δύο, χωρίς να περιτριγυρίζεται από αυτοκίνητα αλλά ούτε από πεζούς, ακολούθησε έναν επίπεδο -και όχι τρισδιάστατο- σχεδιασμό μεταμοντέρνων χαράξεων, άλλαξε δομή δημιουργώντας μία δυσάρεστη υψομετρική διαφορά κυρίως με την οδό Γ' Σεπτεμβρίου, αναιώντας τον άξονα που κατευθύνεται προς την Ακρόπολη, αναιώντας τη χωρική συνέχεια.

Σήμερα δυσκολεύεται κανείς να αναγνωρίσει το λεξιλόγιο που προτείνει μία ακόμη παρέμβαση. Η “νέα” πλατεία δεν προορίζεται για τον πολίτη, δεν προτείνει νοηματικές συμπαραδηλώσεις στο επίπεδο του συμβολικού, δεν λειτουργεί ως κυκλοφοριακός κόμβος.

Η σημερινή διαμόρφωση στην πλατεία Ομονοίας διαρρηγνύει τη συνοχή της πόλης. Ο ρόλος της θα ήταν να λειτουργεί σαν μία επιθυμητή παύση μέσα στον δομημένο ιστό, απαραίτητη για την αναγνωσιμότητα της πόλης και για τη δημιουργία ρυθμού στην κυκλοφορία της. Σαν το διάστημα μεταξύ των λέξεων, ένας κενός χώρος που είναι απαραίτητος για να εκτιμήσουμε τα κτίρια, όπως ακριβώς τα κενά μεταξύ των λέξεων είναι η στάση, η χρονική παύση -απαραίτητη για να διαβάσουμε μια φράση. Έχει μετατραπεί αντίθετα σε μία “τρύπα” στο αστικό χαρτί, σαν αυτή που προκύπτει όταν σβήνεις και γράφεις ξανά και ξανά στο ίδιο σημείο. Μια “μουτζούρα” που δεν επιτρέπει την αρμονική περιδιάβαση στο αστικό τοπίο.

2020

Θα μπορούσε η νέα πρόταση να συμβάλλει στη διατήρηση της μνήμης του παρελθόντος καθώς και ενός τρόπου ζωής που απειλείται συνεχώς από τα χαρακτηριστικά της σημερινής κοινωνίας. Και θα το επιτύγχανε, ίσως, τονίζοντας τις αναφορές στην πρότερη λειτουργία και τον σχεδιασμό της, και πιθανώς επαναφέροντάς τον, όχι μόνο με τη σιωπηρή αναφορά τού σιντριβανιού (με σαφώς πιο απλοϊκή εδώ αισθητική, που παρόλα αυτά έχει τη δύναμη που ένα φυσικό στοιχείο όπως το νερό προσδίδει), αλλά κυρίως με την κομβική και ουσιαστική λειτουργική της χρήση.

Θα είχε, ίσως, επίσης καταφέρει να μην αυτο-αναιρεί τον ίδιο τον τίτλο της, αλλά να συνδέει τις διαφορετικές λειτουργίες και τα νέα κέντρα που έχουν εν τω μεταξύ αναπτυχθεί περιμετρικά της, αντί να διχάζει. Την πόλη αλλά και τους κατοίκους της...

*Όλες οι φωτογραφίες είναι από το διαδίκτυο